

կընար ուսկի՛ք «հետաքրքրական յոգնակո՞ւն» մը կը գտնէ յօդուածագիրը. «նոյն և զգո՞ն. զարիտնն ետ աստորիս... յամայս»: Ոտար բառն իր հոլովո՞յն ու թուով օրինակած է հայ հեղինակը՝ և յետոյ թարգմանած, իբրև թէ՛ բռէր, աստորիս, որ է յամայս: Բունարենի յոգ. հայց. հայերենի մէջ թարգմանած է յոգ. անորոշ հայցականով: Ուրիշ քնն ձևով կրնար թարգմանել:

Նոյնպէս 2 թուով տակնկենմ բայի մասին գրածը՝ լաւ չէ կարծեմ: Աճառեանի տուած մեկնութեան (յսմեկ) չէ հաւնած, մինչդեռ շատ ճիշդ է: Բառը Հայկազեանէն վերկած է անշուշտ, ոչ թէ կամաւ թողուած, ինչպէս Արզոյ յօդուածագիրը կ'ուզէ ենթադրել: «Ոչ եթէ ասմեկնով ի միմեանց զճառս վարդապետութեանս բաժանուին ինչ է բանին հաւատոյն»: այս է ահա խնդրական կէտը: Բառիս «ելով վերջաւորութիւնը՝ ծանր կասկածներ կը զարթուցանէ» Հ. Վարդանեանի մտքին մէջ, և զայն «դասական» հայերենի հոգւոյն հակառակ» կը կացուցանէ իր առջև: Էս ճիշտ հակառակը պիտի ցուցնեմ, թէ՛ նշանակութեամբ, կազմուածքով և ամէն բանով՝ ոսկեղարեան հնութեան կերպ ունի: Գ, 16. «Բազմացուցանելով բազմացուցից, 2, 16. «Քաղկեդոն գործեսցես»: Ելը. «Տեսանելով տեսի»: Սղ. «Համբերելով համբերի»: Յովք. Ժ, 1. «Հեծեծելով հասուցից ի նա զբանս իմ»: Ղկ. ԺԱ, 45. «Զայդ բանս ասելով և զմեզ թշնամանես»: Ղկ. ԻԲ, 48. «Համբուրելով մատնես զՈրդի մարդոյ»: Ս. Եփր. Աղօթք. «չեղով», «խորտակելով», «արհամարհելով», ևն ևն, Աստուածաշունչը լեցուն է: Բայց դեռ աւելին կայ: «Եթէ Ամեղթանելով, առեղծանիցէք», կ'ըսէր Սամատն, ըստ Դատաւորաց (ԺԴ, 12.) Թարգմանչին, որ կարծեմ Ոսկեղարու մարդ էր: Նոյնպէս Գիրք Պատմից (տ. Հայկզ.) մէջ կը կար-

դանք, «ի քաց Ամեղթեցեայ», որ է ըսել՝ ի քաց ընկեցեայ առ (ի նմանէ), կամ՝ տո (յինքենէ), կամ առ (ի յինքենէ): Խնդրական կէտն ալ նոյնպէս հասկնալի է. «առ, մեկնելով ի միմեանց» = մեկնելով առ ի միմեանց. այսինքն՝ իրարմէ բաժնելով, զատելով ևն: Վերջին օրինակս մանաւանդ, յօդուածագրին ըսածնեկուն կատարեալ հերքումն է. որովհետեւ «եթէ առ, կ'ըսէ նա... այս տեղ... ընդունինք... յունաբան բարդութիւններու... նման, այն առնեմ հակասական բարդութեան մը առջև կը գտնուինք, քանի որ առ մասնակը՝ մօտաւորութիւն, շարժում դէպի կը ցուցնէ, մինչդեռ մեկնելով՝ հեռաւորութեան» ևն: Արդ, «ի քաց ընկենում» = բան մը դուրս եկտել, մօտաւորութեան զաղափար կու տայ. և սակայն խորհնացին կ'ըսէ, «ի քաց Ամեղթեցեայ»:

Հակասութիւնը հիմակ որոնն վրայ կը ծանրանայ...

Դարձեալ, իր 5 թուով՝ առջիմ բային նկատմամբ կը գանգատի «Նոր Շարքին» հեղինակը, թէ «ոչ Հ. Բ. կը ճանչնայ բառիս գոյութիւնը, ոչ Զախլախեան, ոչ Զաքեան և ոչ Աճառեան»: և, թէ «դասական մատենագրութեան միայն այս տեսչէն ծանօթ է... և իր ան ձևին մէջ արւածանի է իբրև դասական հագուազիւտ բառ» նկատուի: Յետոյ կը միտի ասոյն ալ ձևը աւտոմատիկ հետ կապել: Բայց բառը զուտ արարերէն է և հայերենի հետ ամենեւին կապ չունի, և յիշեալ բառգիրքները շատ իմաստուն կերպով իրենց սահմանէն վտարեմ ևն: Երա՞ր կու գայ արաբը = (ժառանգաւ)՝ արաբ. սովորական բայէն իսկ ասոյնով կամ առջիմ ձևը՝ նման է այսօրուան լրագրաց ճորագրել հրէշային բային: Յետին դարուց զաղափարողի մը գործ է այն, և ոչ երբեք Ոսկեղարու: Զգո՞նի (Ս. Յակ. Մծր.) երկոց հայ զրջագրաց շատ

1. Անշուշտ մեկեմ ըսել կ'ուզէ հեղինակը. ապա թէ ոչ, մեկեմ՝ հոս բուրդովին խնդրէն դուրս է: Էլ հայերենի մէջ մեկեմ բայն է որ գտնել, բաժնել (séparer) կը նշանակէ, իսկ մեկեմ՝ partir ըսել է (ա. հայ. բառ-

որ բառը): Այդ ապառուժ զիպակը, հարկաւ, մենց զրաշարի մը անուշադրութեան կը վերագրենք, ոչ թէ «զասական» լեզուի նախնածախնդիր մշակին:

ձեռք զարնուած է, և մնացած հնազոյն օրինակը ԺԶ դարէն անդին չէ: Արդոյ յօղուածագրին նշանակած 350 էջին մէջ, ապ. Հոռովմայ 1756, չգտայ խնդրական բառը:

Նմանապէս, 6 թուին ներքև նշանակածը, ուր Այտնեանի օրհասարակ բառի մասին գրածը՝ ինքն անհիմն և սխալագործեան մը արդիւնք կը համարի. ես պիտի կարծէի՝ որ աւելի իր ենթադրածը ու է հիմունքէ զուրկ է, թէն Քննական Գերականութեան բազմադրին հեղինակն ալ իր կարգին իւր անձողութիւնը կամ մութ կէտն ունի: Մինչ Այտնեանը մէկ բառով օրհասարակ կը գրէ ու կը բացատրէ, վարդանեանը զատ զատ, օր հասարակ կը դնէ. ինչ որ նոյն բանը չէ:

Այտնեան՝ զարտուողութիւն մը, կամ նախնեաց քով աշխարհաբարի ձև մը կը տեսնէ ատոր մէջ. վարդանեան՝ օրինակողաց տգիտութեան կը վերագրէ զայն: Առաջինը՝ բառին Սեռ. հոռովը՝ «աւուր հասարակի» կ'ենթադրէ. միւսը՝ (միացած) օրհասարակ բառի մը գոյութիւնը մերժել կը թուի, որովհետև նախկին յատոր հասարակի ընթերցուածը, ո՞ր գիտէ ինչպէս, «հետագայ դարերու մէջ ենթարկուած է փոխոխման» և եղած (է) աւր հասարակի: Բայց, յարգանքը բաժնի ըլլամ, երկուքն ալ մեծապէս կը սխալին. «աւուր հասարակի» ձևը գոյութիւն չունի հայերէնի մէջ: Խընդրական բառը երկու ձևով կրնայ նկատուիլ. իբրև պարզ և իբրև բարդ: Պարզ ձևով՝ այսպէս կը հոլովուի.

Ուղ. Օր հասարակ

Սեռ. Հասարակ աւուր՝

Տը. Յօր հասարակ, ցհասարակ օր, ի հասարակ աւուր՝

Գործ. Հասարակ աւուրք

Բցո. Գործածուած չի (ի հասարակ օրէ)

Հայց. Զօր հասարակ

Իսկ երկրորդ ձևով՝ կանոնաւոր կերպով կը հետևի Ա խառն հոլովման, այսպէս.

1. Իս ոչ աւուր հասարակի, որ նախնեաց քով բնակ գործածուած չէ:

2. Իսկ որ հասարակի ձևը ոչ մէկ տեղ կայ:

Ուղ. Օրհասարակ

Սեռ. Օրհասարակի

Տը. Օրհասարակի, յօրհասարակ, յօրհասարակի

Գործ. Օրհասարակաւ

Բացո. Յօրհասարակէ

Հայց. Զօրհասարակ

Այսպէս, ուրիշ, օրհասարակ սովորական բարդ բառ մ'է որ ամենեւին նորութիւն մը չի ներկայացնիր, և կանոնաւոր կերպով կը հոլովուի ինչպէս ուրիշ բարդ բառեր. օր. հմմ. Տնտես, տնօրէն, օրհասարակ, օրհաս ևն, որ Սեռականի մէջ չեն ըլլար Տնտեսի, տնօրինի, օրհասարակի, օրհասի. և Տըի. հոլ. յօրհասարակի, կի, յօրհասարակի — Բարդ բառից հոլովման այդ պարզ կանոնը՝ չեմ գիտեր ինչպէս վերապրէ յիշեալ բազմաձևու հեղինակներէն:

Իսկ Արդոյ վարդանեանին մէջ բերած օրինակները, «յօր փրկութեան», «յօր Տնտես», «յօր յայտնութեան», «յօր պատերազմի» ևն, խնդրէ բոլորովին զուրահն, քանի որ ասոնցմէ ոչ մէկը բարդ է: Բառերու բարդութեանց մասին տ. Հ. Ա. Բագրատունի, Քերկ. Զարգց. էջ 660, Թ. 1444-67, և ալուր. Հայկազեան բառգ. Այտնեան ու վարդանեան, խնդրական բառը միայն Տըի. հոլովով կը յիշեն. միւս հոլովներուն կանոնաւոր ձևը՝ վերը տուինք արդէն:

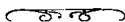
Իր 1 թուով աշխարհագրոնք բառին վրայ գրածը՝ բոլորովին աւելորդ է. և, ներուի բացատրութեանս, Հայկազեանէն սովորածը՝ կը դառնայ Հայկազեանին կը բացատրէ:

«Նոր Շարքին 7 թուով՝ «Բագմապատիկ» բառով կը գրադի. «Բագմապատիկ ունի... ևն, ըսել է՝ «Հաստ մը... ունի»: Այնքան պարզ է որ գրելն անգամ չէր արժեր:

Հուսկ, 4 թուին ներքև ԽԵՐԱՐ Բառը՝ արարչութիւն թարգմանելուն մէջ՝ իրաւ է, և գեղեցիկ անդադարութիւն մ'է իր ըրածը:

Այսպէս, ուրեմն, կը տեսնենք որ «Տաւաքնական Նոր Շարքին» այս առաջին արշաւանքը քիչ աւարով ետ կը դառնայ. այսու հանդերձ, մենք չենք դադրիր մեր հռանդուն մաղթանքներն ընելէ, որ հեշդին կը գէթ յաջորդենրով՝ մեզ աւելի ստոյգ և աւելի՛ նառամնասիրեալ տեղեկու-թիւններ ընծայէ. և մեր յոյսէն չենք վրիպիր, քանի որ առական ալ կը խրախուսէ, թէ «Dulcis in fundo»:

Հ. ԳՐԻԳՈՐ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ԳՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ԱՇԽԱՐՀԷՆ

ԲԱԺՆԱԳԻՐ

(Bajnágur)

(Շար. տնս Բազմ. 1929 էջ 139)

Չորրորդ Նկար. 8 Կրկ. X 4. Սուրբ Ստեփանոս. կեսէն վեր դեղին՝ կեսէն վար կապոյտ խորքի վրայ Ս. Ստեփանոս՝ աջ ձեռքին ոսկի բուրձան (դեպի ձախ նետած), ձախ քնին վրայ՝ շոշոփաշով մը կոնք մը բռնած, մէյր՝ կիսա-դեմք մը: Հագած է վերեւ վար ժամաւարի շա-պիկ մը: Հագած է վերեւ վար ժամաւարի շա-պիկ մը: Վարդագոյն, գլուխը՝ շուսպակ, սև մագերէ միջև ուսերը իջած, երկու ականջ-ները ցուցնելով. դեմքը խափշիկի մորթով, աջ ձեռքը ճոյնպէս (ձախը չ'երևիր, շոշոփաշին տակն է). յարգերը կայմարտակ՝ կամ գուլպայով են

կամ կակուղ կաշիի մէջ բանաւած: Նուրբ նկար: Նկարին տակ՝ տերևազարդ շերտ մը՝ 1 հորմ. յաջքով, յուսակցքի յուսանքը երկարած:

ԱՆՈՒՆԱՐԻ ՔԱՌԱՍՈՒՆ (Խ.) ՀՐԵՏԱԿԱՆ¹:

Մատուցեալ՝ Սուրբ Ստեփանոս առ Տէրն և ասէ՛ գինչ են՝ անուամբ խ. հրեշտակացն՝ որ ունին իշխանութիւն ի վերայ ամենայն արա-րածոցս ի տուն և ի գիշերի. և յամենայն ժա-մու պահապան ի ծովէ և ի ցամաքէ որ զվա-ճառս ճանապարհի՝ առաջնորդէ և զդէս կոր-ծանէ և զամենայն շար թշնամիս կապէ նոցա՝ որ հրտակք են: Ասէ՛ Տէրն յԱրաւած Սաբա-ւած՝ Սեղաթ Միսաք Վինկինոս Սինայէ Ու-րիէ Տածիէ Հոաթիէ Կնեղայմանէ Ուրիէ Սա-րաքմիէ Մազանայէ յԱթիսա՝ Գաբրուիէ Յա-փունանոս Պատրուքէ Միսաք Կուրիայ Զար-բանեալ Բիէ Ուզնմ Սեբաւամաթ Բարեքէս յԱնանիայ Միսայէ փութիէ Թրուքիէ Գարէ-բէն Թով Բենի Մենի Բելի Սաղազիկ Կեփմ Միէ Մուսիէ Խթիէ Սթիէ Միւնոս և ամենայն հրեշտակք որ կայք առաջի Աստուծոյ¹⁰, որ էթ ծնաւոյ աշխարհիս¹¹ ի բարոյ բարեխաւոցէք ի տուն և ի գիշերի և յամենայն ժամու պահա-պան¹² լերուք ծառային Աստուծոյ Ալլափերտէ¹³:

ԱՂԱԹԻ ԳԼԱՍՈՒՆ¹⁴ ԲՈՒՆԻԹԵԱՆ ԵՄԱՍԵԱՆ ԱՍՏՈՒ-ՅՈՑ ԱՂԱՎԵՐԷՆ:

Յանուն¹⁵ Աստուծոյ և անուն սբ. հրտակացն Ստուռն և անուն սրբունոյ Աստուածածինն և և սբ. Առաքելոցն և սբ. մարգարէիցն և սբ. ա-նարծաթ բոշկացն Կոզմայի և Դամիանոսի. և անուն սբ. Սիսիանոսի և Սուքիանոսի¹⁶ որ բնա-կեալ են ի ծերպս վիմաց և խ. առ¹⁷ չար դեմքն

1. Պէտի ըլլայ հրեշտակաց: Անուանքս-ի ոս ի և ի վրայ և հրեշտակ-ի ք-ի ու տա-ի վրայ եռագիծ խա-գիւրդուած են ժախն ալ:

2. Մատուցեալ-ի Մ-ը՝ հազոյն ծաղկագիր:

3. Տողադարձուած զին-ինն:

4. Գրուած՝ երջումակցեմ:

5. Սղուած՝ ճոյն, Կ-ին վրայ պատկով:

6. Սղուած ճգ՝ պատկով:

7. Վերջակէտն յետոյ եկող Ան և Տէրն՝ անգլիա-գիր են. նոյնպէս Հնանոյ բոլոր անունները (հրեշտակնե-րու):

8. Տողադարձուած Սաբ-աւամբ:

9. Սղուած քի (Ռ) ձեռով՝ զրեզորուած է յախտա ա-ռանց պատկի. Ռ-իւն տեղեր՝ Ռ սղուած ձեռն վրայ պատկի կա՝ որ կը կարգադուի քիւն, Ուրեմն այս տեղ ներքէն չէ կարգալ յարեանաւ: Թերեւս տարբերութիւն չկայ

ուղղագրելով Յաթիսա կամ յԱթիսա, Աթիսա, Բնչկէս վեր յԱրաւաթ կամ Բարաւաթ, Արաւաթ, Արաթ, Ինչ-պէս յաշարդող յԱթիսանոս, յԱնանիայ են:

10. Սղուած՝ աշ, վրան պատիւ, անգլիագիր:

11. Սղուած ռ-ն:

12. Տողադարձուած՝ պահապ-ան:

13. Առանց վերջակէտի. Ալլաւկէտէ անունը ընթա-գրուած: Անմիջապէս առանց զարգագիւ կամ տրուումի կը Հնանի կարմիր մէտնով յաշարդ գլուխը մինչեւ ես տեսն սբ. բառերը, միայն ընթարգրուած Ալլափերտէ ա-նունը սև մէտնով է:

14. Այսինքն գլխաւորի. կը թուի թէ զրեզորութեան մէջ սովորական էր առ = օ գործածել ըստ տեղին:

15. Յամոն բառին Եւ ծաղկագիր, հազոյն:

16. Տողադարձուած Սուքի-անապի:

17. Խ (ծառասուն) գլուխը Թաւանջանին վրայ պա-